

С. Б. Нұрмағанбетов, 3-курс
Ғылыми жетекшісі: А. Б. Рахметоллаев, ішкі істер органдарын басқару
кафедрасының оқытушысы
(ҚР ІІМ Б. Бейсенев атындағы Қарағанды академиясы)

ҚОҒАМДАҒЫ ӘЛЕУМЕТТІК БАСҚАРУДЫҢ МАЗМҰНЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Кез келген қоғамда әлеуметтік басқару жүйесі құрылады. Әлеуметтік басқару ұғымы нені білдіреді? Оның анықтамасы қандай? Жалпы басқару дегеніміз не? Бұл жөнінде ғылыми әдебиеттерде көптеген анықтамалар берілген. Жүйеге келтіріп қарасақ, бұл анықтамалардың мәні – басқару бір жүйенің екінші бір жүйеге мақсатты түрде бағытталған ықпалы, сөйтіп, ол мақсат пен қызметтің белгілерін қанағаттандыру үшін екінші жүйенің бағытын өзгертеді.

Қоғамды басқарудың мазмұны, мақсаты мен мүмкіндіктері ең алдымен қоғамдық құрылысқа байланысты болып келеді. Қоғамды басқару дегеніміз – қоғамды реттеу, тәртіптеу, жетілдіру мен дамыту мақсатында қоғамға жасалған ықпал.

«Әлеуметтік басқару» ұғымы мазмұны жағынан көп жақты болып келеді. Әлеуметтік басқару теориясын кең мағынада алып қарасақ, онда ол өзінің пәніне қоғамдық өмірдің барлық салаларын: экономикалық, мәдени, білім беру және т. б. басқару мәселесін сыйғызған. Қоғам өмірінің негізгі салаларына сәйкес әлеуметтік басқару объектілерін сұрыптауды үлкен төрт топқа бөлуге болады:

- материалдық-өндірістік дамытуды басқару;
- әлеуметтік процестерді басқару;
- саяси саланы басқару;
- қоғамның рухани өмірін басқару.

Сонымен қатар, әлеуметтану шеңберінде әлеуметтік басқарудың жеке теориясы да даму үстінде. Ол әлеуметтік басқарудың жалпы теориясының принциптерінен шыққанымен, оны әлеуметтік басқарудың жалпы теориясының қолданбалы жағы деп қарауға болмайды, өйткені ол —әлеуметтанудың өз алдына тұрған жеке бір саласы.

Әлеуметтік басқару қоғамдық қатынастар мен әлеуметтік процестерді саналы түрде (бағдарламалы), ғылыми тұрғыда реттеу болып табылады. Басқару екі деңгейде жүзеге асады. Оның біріншісі — қоғамдық-тарихи процестерді басқаруды қамтамасыз етеді, жалпы әлеуметтік заңдылықтарды көрсетеді және өзі мемлекеттің әлеуметтік саясатынан көрініп отырады. Ал екінші деңгейі, әлеуметтік процестерге басшылық ету: жұрттың көшіп-қонуына, кәсіптік құрылымына өзгерістер енгізу мен кадрлардың тұрақсыздығын реттеу, оны жою, еңбек жағдайын жақсарту, әлеуметтік-психологиялық ахуалды оңалту және т. б., яғни нақты әлеуметтік процестерге басшылық жасайды. Басқарудың екінші деңгейіндегі мәселелер әлеуметтік процестердің жекелеген ерекшеліктерін көрсетеді және көп жағдайда бұл мәселелер кәсіпорындардың күші арқылы шешіледі. Осыған орай екінші деңгей «Кәсіпорындардағы әлеуметтік басқару» деген атқа ие болды және әлеуметтануда өз алдына басқарудың жеке бағыты ретінде қалыптасты.

Басқару әлеуметтануы — жалпы әлеуметтану ғылымының қоғам мен ұйымдарда орын алған әлеуметтік құрылымдар мен үрдістерге мақсатты түрде ықпал жасайтын нысандар мен әдістерді, заңдылықтарды зерттейтін саласы. Басқару әлеуметтануының басты назар аударатыны – экономикалық және ғылыми-техникалық саясаттың әлеуметтік мәселелерді басқару шешімдерін дайындауы, оны қабылдауы, іске асыруы, өзін-өзі басқаруы, басшылар мен қол астындағы адамдардың қатынастары, басқарудағы ақпараттың рөлі мен орны туралы мәселелер және т. б. Басқару әлеуметтануы ғылыми пән ретінде әлеуметтану ғылымының, атап айтқанда, ұйымдар әлеуметтануы, еңбек әлеуметтануы, саясат әлеуметтануы, экономикалық әлеуметтану, әлеуметтік жоспарлау секілді тарауларымен өзара ұштасып, қиысқан. Өйткені ол тарауларда да басқарудың проблематикалары қарастырылады.

Сонымен, басқару әлеуметтануы әлеуметтану ғылымының бірден-бір жетекші саласы болып саналады, оның мәні — қоғамды, еңбек ұйымдарын басқару барысында болатын заңдылықтар мен ерекшеліктерді зерттеу. Өйткені басқарудың көмегінсіз еңбекті, материалдық және рухани өндірісті, бөлу мен тұтынуды, тәртіпті, еңбек бөлінісін ұйымдастыруды, адамның ұжымдағы орны мен атқаратын міндеттерін анықтауды іске асыру мүмкін емес. Басқарудың мәні — кез келген объектінің жақсы әрі тиімді жұмысын қамтамасыз ету, оған жұмыс істеу қабілетін толық жұмылдыра алатындай дәрежеде жағдай жасау.